

Kardeş veya yük: mülteci çocuk kahramanların bakış açısıyla kültürlerarası etkileşim

Deniz MELANLIOĞLU¹

APA: Melanhoğlu, D. (2020). Kardeş veya yük: mülteci çocuk kahramanların bakış açısıyla kültürlerarası etkileşim. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (20), 95-115. DOI: 10.29000/rumelide.791102.

Öz

Savaş, insanlık tarihinin en dramatik deneyimlerinden biri olma özelliğine sahiptir. 2011’de başlayan Suriye iç savaşı sonucu ülkelerini terk etmek durumunda kalan milyonlarca kişi, dünyanın değişik coğrafyalarında farklı milletlere mensup insanları, bu acı tecrübenin bir parçası hâline getirmiştir. Vatanlarını terk etmek durumunda kalan Suriyelilere koşulsuz kucak açan Türkiye Cumhuriyeti, bugün Suriyelilerin %60’ına ev sahipliği yapmaktadır. Her ne kadar yakın coğrafyalara mensup iki millet olma özelliği taşısa da Suriyeliler ile Türk toplumu arasındaki kültür farkı dikkat çekmektedir. Hedef kültür ile kaynak kültür arasındaki farklar, iki toplumun birbirine önyargıyla yaklaşmasına neden olmakta ve toplum düzeninde birtakım aksaklıkların meydana gelmesine yol açmaktadır. Bu olumsuz durumun ortadan kalkması, kültürlerarası etkileşimin gerçekleşmesiyle yakından ilgilidir. Kültürlerarası etkileşim, birinin diğerini/ötekini anlama çabası olarak tanımlanabilir. Kültürlerarası etkileşimin gerçekleşmediği durumlarda ev sahibi toplum, mültecileri taşımak zorunda kaldığı bir “yük” olarak değerlendirmektedir. Önyargıların davranışları gölgelemediği çocukluk döneminde kültürlerarası etkileşime yönelik bir farkındalık toplumda ileriye dönük huzurun tahsisine için oldukça önemli görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında çocukların yaşam gerçekliğine ilişkin bireysel değerler oluşturmalarında çocuk edebiyatının önemli bir işlevi olduğu bilinmektedir. İfade edilenlerden hareketle çalışmada göç ve mültecilik konulu çocuk kitaplarını, kültürlerarası etkileşim açısından incelemek amaçlanmaktadır. Bunun için nitel araştırma yöntemlerinden biri olan belgesel tarama kullanılmış, ulaşılan veriler betimsel analiz ile çözümlenmiştir. İncelenen kitaplarda kültürlerarası etkileşim unsurlarından günlük yaşam, yaşam koşulları ve kişiler arası iletişime sıklıkla yer verildiği tespit edilmiştir. Sonuç olarak içerdiği zengin kültürlerarası etkileşim malzemesi ile *Savaşı Bitiren Sinek*, *Kayıktaki Çocuk*, *Tarık ve Beyaz Karga*, *Yolculuk*, *Taştan Adımlar Bir Mülteci Ailenin Yolculuğu* kitaplarının, çocukta kültürlerarası etkileşimi geliştirebileceği ve bu anlamda bir farkındalık kazandıracağı söylenebilir.

Anahtar kelimeler: Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi, kültürlerarası etkileşim, çocuk edebiyatı, mülteci, Suriye

Brother or burden: intercultural interaction from the perspective of refugee child heroes

Abstract

War has the feature of being one of the most dramatic experiences in the history of humanity. Millions of people who had to leave their countries as a result of the Syrian civil war that started in 2011 have made people from different nations in various regions of the world a part of this bitter experience.

¹ Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Bölümü, Türkçe Eğitimi ABD (Kırıkkale, Türkiye), denizmelanlioglu@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3663-0894 [Makale kayıt tarihi: 08.08.2020-kabul tarihi: 20.09.2020; DOI: 10.29000/rumelide.791102]

The Republic of Turkey, unconditionally embracing the Syrians obliged to leave their country, is now home to the 60% of all Syrian refugees in the region. Although they are two nations belonging to the nearby geographies, the cultural difference between Syrians and Turkish society is remarkable. Differences between target culture and source culture lead the two communities to treat each other with prejudice and cause some problems to arise in social order. The disappearance of this negative situation is closely related to the realization of intercultural interaction. Intercultural interaction can be defined as the effort of the one to understand the other. In cases where intercultural interaction does not take place, the host society considers refugees a “burden” which it has had to undertake. Awareness towards intercultural interaction during childhood, when prejudices do not overshadow behaviors, is regarded as significant for the forward allocation of peace in the society. When considered from this aspect, it is known that children’s literature has an important function for children to create individual values regarding life in reality. Based on all these mentioned, in this study, it is aimed to examine children’s books on immigration and refugee in terms of intercultural interaction. The document review, one of the qualitative research methods, was used and the obtained data was analyzed through descriptive analysis. It has been determined that daily life, living conditions and interpersonal communication, which are of the intercultural interaction elements, are frequently included in the books reviewed. As a result, with the rich intercultural interaction material they contain, it can be said that the *Savaşı Bitiren Sinek*, *Kayıktaki Çocuk*, *Tarık ve Beyaz Karga*, *Yolculuk*, *Taştan Adımlar Bir Mülteci Ailenin Yolculuğu* books mentioned can improve intercultural interaction in the child and raise awareness in this sense.

Keywords: Teaching Turkish as a foreign language, intercultural interaction, children’s literature, refugee, Syria

1. Giriş

Ana dilinden başka bir dil öğrenme durumunda kalan kişi, hedef dil ve hedef kültür açısından “yabancı” olarak nitelenmektedir. Peki, gerçekten bu kişi bir yabancı mıdır? Her ne kadar bir dilin yabancı dil olarak öğretiminde amaç, öğrenciyi dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinde yetkin hâle getirmek olsa da aslında bu amacın içerisinde farklı örtük amaçların da gözetildiği söylenebilir. Bu örtük amaçlardan biri, yabancı olarak nitelenen öğrenciyi, hedef dile eşlik eden kültür unsurları ile tanıştırmak ve kültürel etkileşimin gerçekleşmesini sağlamaktır. Öğrenci, hedef dilde ne kadar yol kat ederse kültürlerarası etkileşimi de o ölçüde sağlamış olacaktır. Bu anlamda dil ve kültür, birbirinden ayrılması mümkün görünmeyen, iç içe geçmiş iki kavram olarak nitelenebilir. Aksan (1995: 65), ifade edilen durumu; bir milletin yaşayış biçimi, inançları, gelenekleri, dünya görüşü üzerinde hiçbir bilgi sahibi olunmasa dahi bu dilin söz varlığının derinliğine inerek belirtilen konularda çok değerli bilgiler edinilebilir, diye açıklamaktadır.

Yabancı bir dil öğrenen kişi, hedef dildeki düzeyinin (A1, A2, B1 gibi) çizdiği sınırlar çerçevesinde (söz varlığı, dil yapısı ve dil işlevleri) hedef kültüre yönelik öğrenmeleri de gerçekleştirmektedir. Bu durum, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi için de geçerlidir. Son otuz yıldır çeşitli kurum ve kuruluşların faaliyetleri ile kendi dinamikleri olan bir uzmanlık alanı şeklinde ele alınan Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi, 2011 yılında Suriye iç savaşının başlaması ile hedef kitesini genişletmiş, üç yaşındaki bir çocuktan yetmiş yaşındaki bir yetişkine kadar geniş bir yaş aralığının temel ihtiyacı hâline dönüşmüştür. Ayrıca Suriyelilerin güvenli topraklar olarak gördükleri Türkiye Cumhuriyeti’ne sığınmaları ile Türkçe, geniş bir mülteci kitesinin gündelik yaşamlarını devam ettirebilmek için öğrenmek durumunda kaldıkları hedef dil konumuna gelmiştir. Ev sahibi toplum ile mültecilerin bir arada uyum içerisinde

yaşayabilmeleri, en azından hedef dil olarak Türkçenin öğretilmesi için belirli bir süreci zorunlu kılmaktadır.

Ev sahibi toplum ile mültecilerin sağlıklı ilişkiler geliştirmesi, etkileşimde bulunması huzurun tahsisi için büyük önem arz etmektedir. Sürekli artan Suriyeli mülteci nüfusu Türk toplumunu ekonomik, sosyal ve siyasi bakımdan etkilemektedir (Kirişçi, 2014: 12). Orhan ve Gündoğar (2015) da Suriyeliler ile ilgili başta toplumsal huzur olmak üzere eğitim, sağlık gibi pek çok alanda endişelerin söz konusu olduğunu belirtmektedir. Türk toplumu, sürecin başlarında mültecileri “zulümden/savaştan kaçıran mağdur insanlar” olarak tanımlarken zamanla Suriyelilerin sayısındaki kontrolsüz artışın yarattığı kaygı nedeniyle nitelemelerin “Bize yük olan insanlar/bize ileride çok sorun açacak tehlikeli insanlar/bizden oldukça farklı ve bize yabancı insanlar...” gibi ifadelere dönüştüğü gözlenmektedir (Erdoğan, 2015). Elazığ özelinde yapılan bir araştırmada Türk vatandaşlarının, Suriyeli mültecilerle ortak kullanım alanlarında bir araya gelmek istemedikleri; Suriyelileri Elazığ’a yük olarak gördükleri tespit edilmiştir (Dilaver, 2020: 109). Genç ve Özdemirkıran (2015: 111) da İstanbul'daki Suriyeliler için kabul düzeyinin düşük olduğunu ve mültecilerle ilgili İstanbul halkının “Onlar [Suriyeliler] toplumla uyumsuz. [Suriyelilerin] kontrolsüz davranışları var, hâlâ Suriye'de olduklarını düşünüyorlar.” şeklinde kanılar taşıdıklarını ifade etmektedir. Yapılan araştırma sonuçları hem kaygı düzeyini hem de yaygın ötekileştirmeyi ortaya koymaktadır (Erdoğan, 2015). Ötekileştirmenin temelinde ise sahip olunan önyargıların varlığı söz konusudur. Allport (1954: 6) önyargıyı; sosyal olarak tanımlanan bir topluluğa veya grubun bir parçası olarak kabul edilen herhangi bir kişiye karşı olumsuz yaklaşım olarak açıklamaktadır. Önyargı, ev sahibi toplumun bireyleri ile mültecilerin etkileşim kurması önündeki en büyük engeldir. Wilson (1996), farklı milletlere mensup insanlar arasındaki önyargıların ancak etkileşimle kırılabileceğini ifade etmektedir.

Mültecilere yönelik olumsuz tutumların eğitimle değişebileceği söylenmektedir (Carvacho ve arkadaşları, 2013). Mültecilerin iyi bir eğitim almaları durumunda ev sahibi toplumun, onlara yönelik olumlu tutum geliştirdikleri yapılan araştırmalarla ortaya konmaktadır (Karkar, 2020: 32). Bu bağlamda Türk toplumu ile mülteciler arasındaki etkileşimin sağlanması ancak sistemli bir eğitim ile mümkün görünmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nde okul çağında 1.082.172 Suriyeli çocuk bulunmaktadır (PIKTES, 2019). Mülteci çocukların eğitime erişebilmeleri, hayatlarını normalleştirmelerine ve geleceğe umutla bakmalarına olanak sunduğu için çok önemli görölmektedir (Beste, 2015). Ayrıca kayıp bir nesli engellemede, bu nesli toplum için faydalı insanlara dönüştürmede eğitimin en önemli değişken olduğu düşünölmektedir (Kirişçi, 2014). Aydın, Gündoğdu ve Akgöl'e (2019) göre mülteci çocuklara gerekli eğitim desteği sağlanamazsa en fazla Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapan Türkiye için kayıp bir mülteci neslin tehlike oluşturacağı belirtilmektedir ki Türk toplumunun Suriyeli mültecilerle ilgili kaygılarının temelinde de bu husus yer almaktadır.

Türkiye'de ikamet eden mültecilerin Türkçelerinin yeterli düzeyde olmadığı ve Türkçe öğrenmek için de bir gayret sarf etmediklerini ifade eden görüşler mevcuttur (Emin, 2016). Ancak mültecilerin yaşadıkları topluma uyum sağlayabilmeleri, kültürel farkındalık geliştirebilmeleri için Türkçe öğrenmeleri büyük önem taşımaktadır (Kanat ve Üstün, 2015). Tümeğ (2018: 25) de yakın coğrafyalarda yaşamalarına rağmen iki toplum arasındaki uyum problemlerinin direnç noktasını kültür farklılıkları oluşturmaktadır. Bu sorunun çözümü mülteciler tarafından Türkçenin, ev sahibi toplumla uyum içerisinde yaşamaya yetecek kadar öğrenilmesinden geçmektedir. Kültürlerarası etkileşim iki toplum arasında ancak bu şekilde teşekköl edecektir.

Kültür, toplumdaki gelenek göreneklere, değer yargılarını, sosyal kurumları, psikolojik süreçleri etkileyen değer ve inanç sistemidir (APA, 2017). Bir toplumun nasıl düşündüğü, hissettiği ve davrandığı hakkında kültürün yol gösterici bir nitelik taşıdığı bilinmektedir (Brown, 1963). Her dilin dünyaya kendi penceresinden bakmasının bir sonucu olarak toplumlar arasında kültürel farklar görülmektedir (Polat ve Dilidüzgün, 2015: 815). Fishman (1980) yabancı dil öğrenimi/öğretiminin kültürler arasında yapılan bir seyahat olduğunu düşünmektedir. Bu nedenle yabancı dil öğrenimi, bir anlamda toplumların dünyaya bakış açılarını, düşünme ve değer sistemlerini anlamak için sarf edilen çaba olarak değerlendirilmektedir (Demir ve Açık, 2011: 55). Dolayısıyla ana dilinden başka öğrenilen her dil, öğrenene ayrı bir algılama, yorumlama becerisi ve farklı bir dünya görüşü kazandırmaktadır (Demircan, 2002). Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi açısından ele alındığında öğrenci Türkçe öğrenirken sadece hedef dile ilişkin söz varlığı ve yapıları öğrenmekle kalmamakta aynı zamanda Türk kültürünü ve insanını da tanıma fırsatı bulmaktadır. Böylece kaynak ve hedef kültür arasında benzerlik veya farklılıklar odağında bir bağ kurulabilmekte; ev sahibi toplum ile yabancıların birbirini önyargılardan uzak değerlendirmesi ve kabul etmesi sağlanabilmektedir.

Kültürlerarası etkileşim; farkındalıkların farkında olma, farklılıklara saygı gösterme ve empati kurma becerisi (Warwick, 2009); farklı bir kültüre sahip bireylerle onların dillerinde etkili iletişim kurma becerisi (Gökmen, 2005) şekillerinde tanımlanmaktadır. Kültürlerarası etkileşim, öğrencinin kendi kültürüyle hedef kültür arasında bir ilişki kurmasını amaçlamaktadır (Pegrum, 2008: 138). Bu şekilde birinin, diğerini/ötekini anlama çabası sonuç verebilecek ve etkileşim kurulabilecektir.

Kültürlerarası etkileşim; duyarlılık, farkındalık ve beceri olmak üzere üç boyutta ele alınmaktadır (Sercu, 2004). Bu üç boyut arasında kültürel farkındalığın önemli bir yeri vardır. Çünkü hedef dili öğrenebilmek için öğrencinin kaynak kültürle hedef kültür arasında ilişki kurması, benzerlik ve farklılıkları görüp bir farkındalık yaratması gerekmektedir. Dilin öğrenimi için bu aşamanın gerçekleşmesi şarttır. Kültürlerarası etkileşime açık öğrencinin, kendi kültürüne veya başka kültürlerle eleştirel bir gözle bakabileceği; kaynak ve hedef kültüre yönelik bir farkındalık geliştirebileceği dile getirilebilir (Melanlioğlu, 2013: 131)

Günlük hayatta, farklı kültürden bir insanın davranışı, tutumu, inançları hatta görünüşü anlaşılabilir bulduğunda sıklıkla “tuhaf, komik, iğrenç” gibi sıfatlar kullanılmaktadır (Uluç, 2003). Bu durum, kültürel önyargılar olarak ele alınmakta ve kültürlerarası etkileşimde karşılaşılan en güçlü engel olarak değerlendirilmektedir (Jayaswal, 2009: 12). İfade edilen bu olumsuz durum öğrencinin dil öğrenme sürecinin de sekteye uğramasına neden olmaktadır. Yabancı dil öğretim sürecinde öğrenciye engel oluşturacak kültürel hususların önüne geçmek için dil öğretiminin standartlarını belirleyen Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi’nde kültürlerarası etkileşimin dikkate alındığı ve hedef dile yönelik öğrenciye fark ettirilmesi gereken öğelerin “sosyokültürel bilgiler” başlığı altında verildiği görülmektedir (TELC, 2013):

Tablo 1. Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi’nde belirtilen sosyokültürel bilgiler

Kodu	Sosyokültürel Bilgi	İçeriği
1	<i>Günlük yaşam</i>	Yiyecek içecek, yemek zamanları, masa adabı, resmî tatiller, çalışma saatleri, boş zaman etkinlikleri...
2	<i>Yaşam koşulları</i>	Ev şartları, refah durumları...

3	<i>Kişiler arası ilişkiler</i>	Kadın-erkek ilişkileri, aile yapıları ve ilişkileri, iş ortamındaki ilişkiler...
4	<i>Değerler, inançlar ve davranışlar</i>	Bölgesel kültürler, gelenek ve sosyal değişim, tarih, özellikle sembol olmuş tarihi kişilikler ve olaylar, yabancı ülkeler, halklar, ülkeler, politika, sanat, din, mizah...
5	<i>Vücut dili, sosyal gelenekler</i>	Misafirperverlikle ilgili olarak dakiklik, hediyeler, kalış uzunluğu, ayrılış...
6	<i>Ritüeller</i>	Doğum, evlilik, ölüm, kutlamalar, festivaller, danslar...

Tablo 1’de görüldüğü gibi çerçeve metinde altı ana maddede sıralanan ve örneklenen sosyokültürel bilgiler; ürünler (müzik, edebiyat gibi), fikirler (inançlar, değerler gibi) ile tutum ve davranışlar (alışkanlıklar, yiyecek-içecekler, kıyafetler, boş zaman etkinlikleri gibi) şeklinde kümelenen kültür öğelerini kapsamaktadır. Bu tasnif, Barry ve Stempleski’nin (2013) ifade ettiği kültürlerarası etkileşim unsurlarıyla da örtüşmektedir.

Kültürlerarası etkileşimin gelişimi, yabancı dil olarak Türkçe öğrenen her yaş grubundan hedef kitle için önem arz etmektedir. Ancak geçici koruma altında olan veya sürekli Türkiye’de ikamet eden mülteciler özelinde ev sahibi toplumla uyum içerisinde yaşama açısından kültürlerarası etkileşimin daha önemli bir değişken olduğunu söylemek mümkündür. Yetişkin öğrenciler için Türkçe öğrenmeye karşı bir dirençle karşılaştığı bilinmektedir, bu direnç hâliyle kültürlerarası etkileşime de yansımaktadır. Dolayısıyla çocuk öğrencilerin Türkçeyi öğrenme hızları da göz önüne alındığında bu sürecin daha işlevsel gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Bu durumu bir avantaja çevirmek sistemli bir dil eğitimi gerekli kılmaktadır. Mülteci çocuklar, Türk millî eğitimine entegre çalışmalarını kapsamında ev sahibi akranları ile aynı sınıflarda eğitim öğretimlerine devam etmektedirler. Mülteci çocuklar, Türkçeye olan hâkimiyetleri ölçüsünde diğer derslerde akademik başarı gösterebilmektedir. Suriyeli öğrencilerin akademik başarılarının, hedef dildeki seviyeleriyle doğrudan ilişkili olduğu bilinmektedir. Aydın ve Kaya (2017) Türkçe seviyesi yeterli olmayan öğrencilerin derslerinde başarı düzeylerinin düşük, Türkçesi yeterli olanların ise daha başarılı olduğunu tespit etmişlerdir. Bu anlamda mülteci çocukların baş etme durumunda oldukları en büyük problemin diğer sorunlara da kaynaklık etmesi bakımından hedef dil Türkçeyi öğrenememe olduğu vurgulanmaktadır (Çelik, 2020).

Bugün Suriyeli mülteciler özelinde okullaşma oranı; okul öncesinde %27, ilkokulda %93, ortaokulda %70, lisede %33 ‘tür (PIKTES, 2019). Lisede okullaşma oranının düşük olması mültecilerin liseye ya hiç başlamaması ya da liseyi terk etmesi ile ilişkilendirilmektedir. Akademik yeteneklerine ilişkin algılar, istenilen düzeyde hazır bulunmuşluğa sahip olmama, gelecek beklentileri, hedef dili öğrenememe, kültürel farklılıklar, ev sahibi topluma mensup akranları tarafından reddedilme, ailenin sosyoekonomik durumu gibi nedenler mülteci çocukların okuldan ayrılma gerekçeleri olarak gösterilmektedir (Tarman ve Gürel, 2017; Aydın ve Kaya, 2017). Ev sahibi akranlarını anlamama, öğretmenlerinin söylediklerini kendi kültürlerindeki deneyimlerle eşleştirememesi, farklı bir kültüre mensup olma vb. etmenler, mülteci çocukların içe kapanmalarına yol açmakta, bu kendini geri çekmenin akademik başarı üzerinde de olumsuz bir etkiye sahip olduğu gözlemlenmektedir (Ceyhan ve Koçbaş, 2011).

Öğretmenlerin sadece ana dili Türkçe eğitimi üzerine bir formasyona sahip olması, uygun yöntem ve teknik belirlemede yetersiz kalması, çokkültürlü sınıf ortamına alışık olmayan öğretmenlerin sınıf yönetimini sağlayamaması, mültecilerin ev sahibi toplumdaki akranları ile etkileşimlerini sağlama noktasında gerekli desteği verememesi, öğretim programlarının çokkültürlü bir yapıya uygun hazırlanmaması, ders materyallerinin mülteci çocuklara uygun olmaması gibi pek çok etmen

kültürlerarası etkileşim sürecini sekteye uğratmaktadır. Somuncuoğlu'na (2019) göre zorluklarla yüzleşmek için öğretmenler kendi çözüm stratejilerini bulmaya çalışmakta ancak kendilerini çaresiz ve bunalmış hissetmektedirler. Corona ve arkadaşları (2017) bu durağan sorunun çözümünde öğretmenlerin mülteci çocuklara yönelik tutumlarıyla yüzleşmeleri ve sınıflarını, çokkültürlü eğitime uygun şekilde düzenlemeleri gerektiğini dile getirmektedir.

Kültürlerarası etkileşimin gerçekleşmesini yavaşlatan veya gerçekleşmesine engel olan sorunlar dikkate alındığında konunun sadece sınıf içi etkinliklerle veya ders kitabı ile sınırlanamayacak kadar hayati bir öneme sahip olduğu anlaşılmaktadır. Eğitim öğretim kurumlarında ortaya çıkan hedef kültür ile kaynak kültür arasındaki farklılıklar, sadece mülteci çocuklarda değil, akranları ve öğretmenleri üzerinde de baskı oluşturmaktadır. Birinin, diğerini anlayabilmesi için karşılıklı empatinin gerçekleşmesi gerekmektedir. Bunun için edebiyatın özellikle, hedef kitlenin özellikleri dikkate alındığında, çocuk edebiyatının etkileşimi sağlama aracı olarak kullanılabilmesi düşünülmektedir (Melanhoğlu, 2020). Korkmaz (2017), savaşı yaşamış, üstüne mülteciliği deneyimlemiş kişilere yönelik farkındalık oluşturmanın en etkili yolunun edebî eserler olduğunu vurgulamaktadır.

Her insanın kendine özgü benzersiz bir hikâyesi vardır ve günümüzde karşı karşıya kalınan en büyük tehdit, bu hikâyeyi öğrenmeye başka bir ifadeyle yabancıyı tanımaya karşı gösterilen dirençtir (Mrekajova, 2018: 62). Bu direncin kırılmasında, akranların kültürlerarası etkileşimi sağlamasında çocuk edebiyatı önemli bir işlev üstlenmektedir. Son yıllarda çocuk edebiyatı alanında verilen eserlerde göç, göçmenlik, mültecilik konularının ön plana çıkması da bu durumun önemli göstergelerinden biridir. Çocukların; önyargıların yerine empati duygusunu yerleştirmelerini ve kültürlerarası etkileşim kurmalarını sağlamak; bunu örtük iletiler kullanarak gerçekleştirmek ancak çocuk edebiyatının sunduğu imkânlar neticesinde yapılabilir. Mülteci bir çocuk, bu tür kitaplar sayesinde yaşadıklarının ve hissettiklerinin dünyadaki herhangi bir çocuk için de geçerli olabileceğini özümserken yeni olarak nitelenen içinde bulunduğu topluma yönelik de farkındalık geliştirebilecektir. Ev sahibi toplumun üyesi olan akranları da onu, “yabancı, öteki” gibi sıfatlarla nitelemektense misafir olanla etkileşim kurabilecek, onun farklılıklarına saygı gösterebilecektir. Bulut (2018), kitaplarda bu tür konuların ele alınmasının hem mülteci çocuklar hem de ev sahibi akranlarının içinde bulunulan koşulları anlamlandırması adına gerekli olduğunu savunmaktadır. Bu noktadan hareketle araştırmada çocuk edebiyatında göç ve mültecilik konularını işleyen eserleri kültürlerarası etkileşim bağlamında incelemek amaçlanmaktadır.

2. Yöntem

Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan belgesel taramadan faydalanılmıştır. Var olan kayıt ve belgelerin incelenmesine dayanan belgesel tarama, doğrudan görüşme ve gözlem imkânı bulunmayan durumlarda kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 224; Karasar, 2006: 183). Bu araştırmada belgesel tarama yöntemi; çalışma kümesinde yer alan kitapları, çocuklarda kültürlerarası etkileşim geliştirme bağlamında incelemek, verileri ayrıntılı ve bütüncül olarak çözümlenmek amacıyla benimsenmiştir.

3. Çalışma kümesi

Araştırmanın çalışma kümesinin belirlenmesinde ölçüt örneklemeden yararlanılmıştır. Bu anlamda göç ve mültecilik konulu çocuk edebiyatı kitapları, araştırmanın çalışma kümesini oluşturmaktadır. Ayrıca araştırma kapsamındaki kitapların belirlenmesinde çocuk edebiyatı çalışan üç alan uzmanının görüşüne

başvurulmuştur. Kitapların hedef kitlesi çocuklar olmakla birlikte incelenen kitaplar için yaş düzeyi belirtilmemiştir. Ele alınan kitapların her yaş düzeyinden çocuk ve yetişkinin bir farkındalık oluşturma adına okuması gerektiği düşünülmektedir. Buna göre çalışmada kullanılan kitaplar Tablo 2'de verilmektedir.

Tablo 2. Araştırmaya veri sağlayan kitaplara ilişkin bilgiler

Kitabın kodu	Kitabın adı	Kitabın görseli	Kitabın yazarı	Yayınevi
SBS	Savaşı Bitiren Sinek		Bryndis Björgvinsdóttir	Can Çocuk Yayınları
KÇ	Kayıktaki Çocuk		Sevde T. Okçu Maya Mizuno VonneHemels Golden Sweet	Timaş Çocuk
TBK	Tarık ve Beyaz Karga		Kutup Yıldızı Kolektifi	Sarıgaga
Y	Yolculuk		Francesca Sanna	Taze Kitap
TA	Taşın Adımlar Bir Mülteci Ailenin Yolculuğu		Margriet Ruurs Nizar Ali Badr	Nesin Yayınevi

Tablo 2'de çalışma kümesini oluşturan kitaplar; kapak görselleri, yazarları ve yayınevi bilgileri ile birlikte verilmiştir. *Savaşı Bitiren Sinek*'te Kolkex, Sinek ve Hermann Şeker adlı karasineklerin yolculukları sırasında konakladıkları ülkede başlayan savaşın bitmesi için kendilerince verdikleri mücadele anlatılmaktadır. *Kayıktaki Çocuk* adlı kitapta Suriyeli Ahmet'in güvenli bir yuva arayışı için küçük kayığıyla çıktığı yolculukta Suudi Arabistan, Türkiye, Hollanda, Almanya, Kanada, ABD, Kosta Rika, Japonya gibi ülkelerde başından geçen maceralar konu edilmektedir. *Tarık ve Beyaz Karga*'da

Tarık ve ailesinin yaşadıkları adayı terk etmek zorunda kalmaları ve yeni bir ada arayışında neler yaşadıkları anlatılmaktadır. *Yolculuk*, ailesiyle birlikte ülkesini terk etmek zorunda kalan küçük kız çocuğunun sınırlar arasında geçen uzun yolculuğunu konu ederken *Taştan Adımlar Bir Mülteci Ailenin Yolculuğu* ise Rama'nın Suriye'de annesi, babası, küçük kardeşi Sami ve büyükbabası Jedo ile yaşadığı mutlu hayatının savaşa nasıl değiştiğini okura sunmaktadır.

4. Verilerin analizi

Verilerin analizinde betimsel çözümlenmeden yararlanılmıştır. Çalışma kümesinde belirtilen göç ve mültecilik konulu çocuk kitapları, kültürlerarası etkileşim bağlamında çözümlenmiştir. Bu çözümlenmede Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi'nin (TELC, 2013) ifade ettiği sosyokültürel bilgiler esas alınmıştır (bkz. Tablo 1). Tablo 1'de belirtilen kategorilere göre incelenen kitaplardaki ifadeler belirlenmiş ve fişlenmiştir. Kitaplarda saptanan kültürlerarası etkileşime ilişkin ifadelerin sayısı çıkartılmış ve saptanan kültürlerarası etkileşime yönelik eserlerden alıntı yapılarak örnekler sunulmuştur. Böylece betimsel çözümlenmenin ruhuna uygun olarak elde edilen veriler daha önceden belirlenen kategorilere göre yorumlanmış ve ulaşılan bulguları yansıtmak için doğrudan alıntılara yer verilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Çalışma kümesindeki kitaplar, araştırmacı dışında yabancılara Türkçe öğretimi alanında çalışan iki uzman tarafından okunmuş ve kitaplarda geçen kültürlerarası etkileşime yönelik ifadeler onlar tarafından da belirlenip işaretlenmiştir. Sonrasında araştırmacı ve alan uzmanları bir araya gelmiş, tespit edilen ifadeler gözden geçirilmiş, farklı tespitlere yönelik ilgili bölümler yeniden değerlendirilmiştir. Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliği bu şekilde sağlanmaya çalışılmıştır.

5. Bulgular

Göç ve mültecilik konulu *Savaşı Bitiren Sinek*, *Kayıktaki Çocuk*, *Tarık ve Beyaz Karga*, *Yolculuk* ile *Taştan Adımlar Bir Mülteci Ailenin Yolculuğu* adlı çocuk kitapları, kültürlerarası etkileşim açısından incelenmiş, eserlerde geçen kültürlerarası etkileşim kategorileri, alıntı cümlelerle örneklenmiş, hangi kitapta hangi kültürlerarası etkileşim boyutunun yer aldığı, hangisinin/hangilerinin öncelendiği saptanmıştır. Tablo 3'te çocuk kitaplarının içerdikleri kültürlerarası etkileşim öğeleri kodlarıyla birlikte gösterilmektedir.

Tablo 3. Çocuk kitapları ve kültürlerarası etkileşim kodları

Kitabın kodu	Kitabın adı	Kültürlerarası etkileşim kodu	Kazandıracığı kültürlerarası etkileşim öğesi
SBS	Savaşı Bitiren Sinek	1.	Günlük yaşam
		2.	Yaşam koşulları
		3.	Kişiler arası ilişkiler
		4.	Değerler, inançlar ve davranışlar
		5.	Vücut dili, sosyal gelenekler
		6.	Ritüeller
KÇ	Kayıktaki Çocuk	1.	Günlük yaşam
		2.	Yaşam koşulları
		3.	Kişiler arası ilişkiler
		4.	Değerler, inançlar ve davranışlar

TBK	Tarık ve Beyaz Karga	1.	Günlük yaşam
		2.	Yaşam koşulları
		3.	Kişiler arası ilişkiler
		4.	Değerler, inançlar ve davranışlar
		5.	Vücut dili, sosyal gelenekler
Y	Yolculuk	1.	Günlük yaşam
		2.	Yaşam koşulları
		3.	Kişiler arası ilişkiler
		4.	Değerler, inançlar ve davranışlar
TA	Taştan Adımlar Bir Mülteci Ailenin Yolculuğu	1.	Günlük yaşam
		2.	Yaşam koşulları
		3.	Kişiler arası ilişkiler
		4.	Değerler, inançlar ve davranışlar
		5.	Vücut dili, sosyal gelenekler
		6.	Ritüeller

Tablo 3 incelendiğinde Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi'nin (TELC, 2013) sosyokültürel bilgiler başlığı altında yer alan kültürlerarası etkileşim unsurlarının tamamının *Savaşı Bitiren Sinek* ve *Taştan Adımlar Bir Mülteci Ailenin Yolculuğu* kitaplarında karşılandığı görülmektedir. *Kayıktaki Çocuk*, *Tarık ve Beyaz Karga* ile *Yolculuk* adlı yapıtlarda ise "ritüeller" boyutunun bulunmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca "vücut dili, sosyal gelenekler"e ilişkin ifadelere *Kayıktaki Çocuk* ve *Yolculuk*'ta rastlanmamaktadır. Kültürlerarası etkileşim öğelerinin çalışma kümesinde yer alan eserlerde ne oranda geçtiği de çalışma kapsamında irdelenmiş ve ulaşılan bulgular Tablo 4'te belirtilmiştir.

Tablo 4. Kültürlerarası etkileşim boyutlarının kitaplarda geçme sıklığı

Kitap kodu	Kültürlerarası Etkileşim Boyutu					
	Günlük yaşam	Yaşam koşulları	Kişiler arası ilişkiler	Değerler, inançlar ve davranışlar	Vücut dili, sosyal gelenekler	Ritüeller
SBS	8	6	2	11	1	2
KÇ	2	1	4	13	-	-
TBK	1	1	4	3	1	-
Y	1	1	1	4	-	-
TA	2	6	2	3	1	1
Toplam	14	15	13	36	3	3

Tablo 4'e bakıldığında kitaplarda geçme sıklığı bakımından değerler, inançlar ve davranışlar boyutunun ön plana çıktığı görülmektedir. *Kayıktaki Çocuk*, bu boyuta en fazla yer veren yapıt olma niteliğine sahiptir (13). *Savaşı Bitiren Sinek*'te kültürlerarası etkileşimin bu yönüne vurgu yapan 11 ifade bulunurken değerler, inançlar ve davranışları yansıtan *Yolculuk*'ta 4, *Tarık ve Beyaz Karga* ile *Taştan Adımlar Bir Mülteci Ailenin Yolculuğu* adlı kitaplarda ise 3 ifadenin yer aldığı görülmektedir. Yaşam koşullarının sunulma sıklığı incelendiğinde *Savaşı Bitiren Sinek* ve *Taştan Adımlar Bir Mülteci Ailenin Yolculuğu*'nda ifade oranlarının eşit olduğu görülmektedir. Diğer eserlerde yaşam koşullarıyla ilgili ifade

sayısı ise 1 ile sınırlıdır. Günlük yaşam koşullarının bir kültürel etkileşim aracı olarak en çok *Savaşı Bitiren Sinek*'te belirtildiği gözlemlenmektedir. Diğer dört kitapta bu boyutun vurgulandığını söylemek pek mümkün değildir. Kültürlerarası etkileşimin önemli bir unsuru olan kişiler arası iletişimin ele alınan kitaplardaki dağılımının birbirine yakın olduğu söylenebilir. Buna göre *Kayıktaki Çocuk* ile *Tarık ve Beyaz Karga*'da 4, *Savaşı Bitiren Sinek* ve *Taştan Adımlar Bir Mülteci Ailenin Yolculuğu*'nda 2, *Yolculuk* adlı kitapta ise 1 kişiler arası iletişimi örnekleyen ifadeye rastlanmıştır. Vücut dili, sosyal gelenekler ile ritüeller boyutuna çalışma kümesindeki eserlerde yer verilme oranının oldukça düşük olduğu söylenebilir. Vücut dili, sosyal gelenekler boyutuna ilişkin ifadeler, 3 kitapta geçerken ritüeller ise 2 kitapta örneklenmektedir.

Kültürlerarası etkileşimin ilk bileşeni günlük yaşamdır. Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi'nde (TELC, 2013) günlük yaşamın içeriği; yiyecek içecek, yemek zamanları, masa adabı, resmî tatiller, çalışma saatleri, boş zaman etkinlikleri ile örneklendirilmektedir. İncelenen kitaplarda günlük hayatta düzenin sağlanması için uyulması gereken kurallar, yiyecek ve içecek ürünleri, meslek seçimi ve boş zaman aktivitesi ile günlük yaşama dair kültürel öğelerin verilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Yaşam koşulları (ev şartları, refah durumları gibi) kültürlerarası etkileşimin ikinci boyutunu oluşturmaktadır. Çalışma kümesinde bulunan kitaplarda yaşam koşulları; şehir, mekân, kıyafet, dil ve alfabe kullanımı, mevsim, savaş gibi hususlara değinilerek verilmektedir.

Kadın-erkek ilişkileri, aile yapıları ve ilişkileri, iş ortamındaki ilişkiler gibi alt öğeler kişiler arası ilişkileri farklı açılardan ele almaktadır (TELC, 2013). Toplumdan topluma farklılık arz eden insan ilişkileri, kültürlerarası etkileşim unsurlarından birine dönüşmektedir. Ele alınan kitaplarda kişiler arası iletişim; aile, arkadaşlık, komşuluk, günlük hayatta karşılaşılan insanlar ekseninde sunulmaktadır.

Değerler, inançlar ve davranışların bölgesel kültürler, gelenek ve sosyal değişim, tarih, özellikle sembol olmuş tarihi kişilikler ve olaylar, yabancı ülkeler, halklar, ülkeler, politika, sanat, din, mizah gibi unsurlardan oluştuğu ifade edilmektedir (TELC, 2013). Ad koyma geleneği, savaş ve barış kavramları üzerinden politik söylemler, mülteci olma durumu, ülke betimlemeleri, sanat, geleneksel anlatılar üzerinden değerler, inançlar ve davranışların örneklendiği görülmektedir. Özellikle *Kayıktaki Çocuk* örneğinde değerler, inançlar ve davranışlar; önyargı ve ötekileştirme üzerinden verilmekte, çocuk okurda olumsuz durumdan hareketle olumlu tutum geliştirilmeye çalışılmaktadır.

Vücut dili, sosyal gelenekler genel itibarıyla misafirperverlik ve bununla ilintili kavramları ifade etmektedir (TELC, 2013). Kitaplarda güler yüzlü, nazik, misafirperver insanlar aracılığıyla bu kültürlerarası etkileşim unsurunun verildiği anlaşılmaktadır.

Ritüeller, bir toplumu diğerinden ayıran normlar olarak değerlendirilebilir. Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi'nde ritüel olarak adlandırılan öğeler; doğum, evlilik, ölüm, kutlamalar, festivaller, danslar olarak çeşitlendirilmektedir (TELC, 2013). İncelenen kitaplarda ritüeller, dinî unsurlar üzerinden belirtilmektedir.

Günlük yaşam, yaşam koşulları, kişiler arası ilişkiler, değerler, inançlar ve davranışlar, vücut dili, sosyal gelenekler, ritüeller çerçevesinde belirtilen hususlar, incelenen kitaplardan alınan örnek ifadeler ile Tablo 5'te sunulmaktadır.

Tablo 5. Tespit edilen kültürlerarası etkileşime ilişkin kitaplardan alıntı yapılan ifadeler

Kitap ve Kültürlerarası Etkileşim Kodu	Örnek ifadeler
SBS.1	<p>Kolkex'in daha önce de gördüğü, evin insanlarıyla birlikte seyrettikleri Avusturalya dizisi biter bitmez yayına giren reklam şimdi de Alışveriş Kanalı'nda yayınlanıyordu. (s. 14)</p> <p>Sinekler bir grup insanı takip ederek içeri girdi, onları taklit etmeye çalışıyorlardı. Kuyrukta beklediler, metal detektörlerinden ve taşıma bantlarından geçtiler. Pasaport ve güvenlik kontrollerini de başarıyla atlatıp bir bekleme odasından geçince vardıkları upuzun koridor onları o zamana dek gördükleri en büyük salona götürdü. ... İçinde lokantalar, mağazalar ve içleri yağlı yiyecek artıklarıyla dolu düzinelerce çöp kutusu vardı. (s. 27)</p> <p>Sonunda dört ya da beş rakamla ve Assambad adıyla işaretlenmiş kapının önünde kuyruğa girmiş insanlar gördüler. Kuyruğun üzerinde ilerlediler, üşümüş bir parmağa konarak elektrikli süpürge gibi uğultulu gürültülü bir silindire girdiler. Kolkex'e göre uçak buydu, sinekler dayanıklı görünen bir kapıya kondular, kapının üzerinde şunlar yazılıydı: <i>Acil çıkış. Sadece acil durumlarda kullanınız.</i> (s. 29)</p> <p>Sinekler merakla şehrin merkezine doğru yol alıyordu. Orası, vadinin aşağısı insan, beyaz tavuk; burnu uzun, kuyruğu düz, çelimsiz, başıboş köpek kaynıyordu. İnsanlar koca koca yığınlardan meyve ve sebze topluyordu. Tartılarda pirinç, tereyağı ve yahni tartıyor, toprak kapları kasaya doğru elden ele uzatıyorlardı. Bazı tezgâhlarda kavrulmuş yerfıstığı, hurma, zeytin, gazete, taze sıkılmış portakal suyu, CD, mücevher ve hatta halı bile satılıyordu. Kimi tezgâhlarda büyüleyici bir müzik sesi yükseliyor, gürültünün çoğusa insanlardan geliyordu. Birbirlerine seslenip, bağırıp çağırarak gevezelik etmekteydiler. Daha kalabalık bir insan grubunun olduğu bir diğer köşeden horoz ötüşleri, gıcırtilar ve makine gürültüleri yükseliyordu. Yola, kaldırımlara ya da tamirden geçmiş bisikletlerinin üzerine oturmuş insanlar sepet örüyor ya da ayakkabı boyuyordu. (s. 34-35)</p> <p>"Portakal sosu!" diye haykırdı Fito. Bir bacağına lekeye daldırdı. "Leziz mi leziz. Pamuk gibi, yumuşacık." (s. 39)</p> <p>Sinekler çoktan hazır, pazara döndüklerinde Fito, onlara lezzetli şeftaliler ve sulu karpuzlarla dolup taşan tezgâhları gösterdi. (s. 46)</p> <p>Keşişlerin yiyecek ve içeceklerini sakladıkları salonda küçük bir çay sehпасının üzerinde duruyorlardı, metal tepside kara ekmek ve cam bir bardakta dinlendirici çay vardı. Kolkex ekmeği erken Hermann Şeker yanında kıpır kıpırdı. Karnı ağrıyordu ve kara ekmekle rahatlatıcı çayın karasineklerin hem fiziksel hem de ruhsal sağlığına iyi gelip gelmediğine dair endişeleri vardı. Bütün vücudu bir parçacık kesme şeker ya da birazcık yağlı sos için yalvarıyordu sanki. (s. 58)</p> <p>Sineklerin iştahı büsbütün kaçmıştı. Daha fazla okunmuş ekmeği, bitki çayını mideleri almıyordu. (s. 59)</p>
SBS.2	<p>Sonunda havaalanı önlerinde belirdi, büyük bir disko topunu andırıyordu. Sinekler daha önce hiç böyle bir şey görmemişti. Terminal çelik ve camdan yapılmış, parlak canlı ışıklarla aydınlatılmıştı. Işıklar öyle parlaktı ki binadan dışarı taşıyor, asfalt pistin etrafındaki çalılıkların ve onları çevreleyen karanlığın üzerine buz tabakası gibi çöküyordu. (s. 27)</p> <p>Saçlardan, şapkalara, kasketlere, atkılarına, sarıklara sıçradılar ve sonunda kapıya ulaştılar. Güneş öyle patlattı ki simsiyah gövdeleri bal gibi ışıldıyordu. Dışarıya çıktıklarında sineklerin ilk gördükleri güneşten kavrulmuş yollar, tepeler ve dağlar oldu. Gözlerini kısarak etrafa bakınca insanların güneş gözlüğü taktıklarını ya da neredeyse ayakuçlarına kadar uzanan upuzun başlıklar giydiklerini gördüler. (s. 33)</p> <p>Her kanat çırpışlarında etraftaki yerleşim daha da yoğunlaşıyordu. Her yerde evler vardı, çoğu küçüktü, en fazla tek odalı olabiliyordu. Kutu gibiydi evler, şehirdeki diğer her şey gibi bakır rengi görünüyorlardı. En fazla iki ya da üç küçük, pervasız ve aynı yöne bakan pencereleri vardı. Sinekler tek bir pencereyi bile atlamadan sırayla bir içeriye bir dışarıya uçmayı hayal etti sanki bu küçük evler ipe dizilmiş kilden boncuklardı. Evlerin teraslarına bakınca insanları gördüler. İnsanlar dokuma güneşliklerin ya da sacdan tozlu çardakların altında saksıdaki bitkilerini suluyor, sere serpe oturuyor ya da fincanlarındaki çayı yudumluyordu. (s. 34)</p> <p>Fito'nun lokantası tek pencereli sarı bir binanın içindeydi. ... "Orada lokantamın adı yazıyor." dedi Fito tabelayı işaret ederek. Üç sinek de tabelaya baktılar ama harflerin yerine su sevimli deseni gördüler: كباب</p>

Fito, misafir sineklerin şaşkın bakışlarını görünce ekledi: “Tabeladaki kırmızıçizgiler harf. Sizin harflerinizden farklı ama onlar da harf işte. Benim harflerim. Tabelada “Kebab” yazıyor. Evimin adı bu” “Yaaa” dedi sinekler, Fito’nun desene benzeyen harfleri kolayca okuyuvermesinden çok etkilenmişlerdi. “Bizim kullandığımız harfleri de okuyabiliyor musun peki?” diye sordular. “Şu bildiğimiz harfleri yani?” “Öğrenmeye çalıştım.” dedi Fito. “Ama benim harflerim kadar bilindik değil. Buralarda bilinen harfler benimkilerdir.” “Çok güzeller.” dedi Sinek. (s. 37-38)

Fito, şehri çevreleyen dağları işaret etti. “Tepeleri karla kaplıdır.” deyince sinekler yer yer kar öbekleriyle kaplanmış tepeye doğru baktılar. “Bazen dağlara kar yağar bu yüzden kar nasıl bir şeydir biliyorum. Beyazdır, lokantanın peçeteleri gibi. Yine de Assambad’da hiç kimsenin kara dokunmuş olduğunu sanmıyorum çünkü vadiye hiç kar yağmaz. Yağdığını hiç görmedim.” (s. 44)

Sonunda tepenin zirvesine vardıklarında büyük bir ev gördüler. Kolkex, buranın manastır olabileceğini söyledi çünkü kırmızı, kahverengi ve altın sarısı tonlarıyla adeta etrafı ısıtıyordu. Duvarlar, üzerine bazı işaretlerin işlendiği büyük ahşap panolarla süslenmişti, saçaklara koyu kırmızı fenerler asılmıştı. Manastırda etrafındaki ağaçların arasına gerilen tellerde mendil büyüklüğünde çeşit çeşit üçgen bayraklar asılıydı; sarı, yeşil, kırmızı, mavi ve beyaz renklerdeydiler. Manastırın arka tarafındaysa dağlar yükseliyordu. (s. 55-56)

SBS.3

Satıcı, işlerin çığırından çıktığını fark edince “Gazeteleri ıslatmayalım lütfen!” diye bağırdı. Bütün gazeteler yollara saçılıp sırlıklam olmuştu ya da sayfa sayfa dağılmıştı. “Bana bakın!” diye bağırdı boş yere, “Bu yaptığımız hiç doğru değil, herkes aldığı gazetenin parasını ödesin canım!” Ama ne fayda! O sabah, herkes çıldırmış gibi gazetelere saldırıyor, kimse satıcının sızlanmalarına kulak asmıyordu. (s. 8)

Yolcu, karasineğin varlığından öyle hoşnutsuzdu ki Hermann arkasını döner dönmez elini havaya kaldırdı ve ona bir tokat savurdu. Hermann kendisine doğru yaklaşan eli gördüğünde hızla yana çekildi. ... Diğer yandan kadın kafasının tepesine yediği şaplağın acısıyla inlemişti. “Kusura bakmayın.” dedi yan koltuktaki ne yaptığının farkına varınca. “Size vurmak istememiştim. Aslında başka bir şeye nişan almıştım ama o kaçıp gidince yanlışlıkla size vurdum.” Kadın kaşlarını çatarak adama baktı, bir yandan da kafasını ovuşturuyordu. Adamın biraz acayip olduğunu düşündü. “Kime nişan almıştınız, peki?” diye sordu sinirli sinirli. “Sineğe” diye açıkladı adam sanki dünyanın en olağan şeyymiş gibi. “Ben sinek minek görmedim.” diye lafa karıştı bir diğer yolcu. (s. 51)

SBS.4	<p>Kolkex, “İnsanların aklına bize şöyle doğru dürüst isimler vermek hiç gelmiyor. Bütün hayatımı burada birlikte yaşadığımız insanlarla televizyon seyrederek geçirdim, yine de bana sinekten başka bir şey demediler!” “Bu o kadar kötü bir şey değil!” dedi Sinek, çoğu sineğin gerçek bir ada sahip olmak istediğini bildiği hâlde. Aslında sineklerin de birer adı vardı, tıpkı insanlar gibi. Bazı karasineklerin Muska, Figaro, Kukuroo gibi geleneksel adları vardı. Bazılarının adlarıysa daha az rastlanan türden, modern adlardı; Bingo, BaileysSigh gibi. Sinekler genellikle doğum yerlerine göre adlandırıldı. Örneğin Hermann’ın annesine Üst Mutfak Dolabının Kakaosu adı verilmişti, Kolkex’in büyük büyükbabası ise melodik vızıltısıyla Karabiber Değirmeni Gıcirtısı’ydı. Sinek adları böyledir, öyle o kadar basit ve önemsiz değillerdir. (s. 16)</p> <p>Nepalli keşişler asla bir sineği incitmez! (s. 21)</p> <p>“E, bu harika bir haber!” dedi ve sonra dünya haritasını düşündü. Nepal’i hatırlıyordu tabii ama orada böylesine tatlı insanların yaşadığını aklından bile geçirmemişti. (s. 22)</p> <p>Şehrin ortasından geçen ve şehri ikiye bölen nehri de gösterdi, bu nehrin bir yanına Assam diğer yanına Bad deniyor. (s. 43)</p> <p>Çitin ardı otobüs kaynıyordu. Gerçekten de bir krepin katları gibi üst üste yığılmışlardı, neredeyse bir otobüs üstüne başka bir otobüs sonra bir otobüs daha! “Bir otobüs dağı!” diye iç çekti sinekler. ... Yakından bakınca otobüsün eskiden beyaz ve çini mavisi renklerde olduğu anlaşılıyordu. Ama şimdiki rengi açık mavi ve donuk bir sarıya dönmüştü, parçaları da paslanmıştı. ... “Savaş başladığında insanlar ulaşım için otobüsleri kullanmaktan vazgeçtiler, burada çürümeye bıraktılar onları.” “Hangi akla hizmet?” diye sordu sinekler. “Savaşta kullanabilecekleri parçaları otobüslerden söküp almanın daha iyi olduğunu düşündüler. Bütün metal parçalarını, motorları ve mazotları aldılar. Sonra lastikleri söküp kalanını buraya atıverdiler. Otobüs yığınına.” (s. 45)</p> <p>Nihayet görevlerini başarıyla tamamlamışlardı, tabelayı okudular: <i>Nepal’e Hoş Geldiniz.</i> (s. 54)</p> <p>Her şeyden önemlisi, manastırda sadece keyifli günler geçirmekle kalmamış aynı zamanda bir hayat dersi öğrenmişlerdi. Keşişler, insanlarla karasineklerin barış içinde yaşayabileceğini göstermişlerdi onlara, aynı barışı Assambad’da sağlayabilmeyi düşündüler. (s. 59-60)</p> <p>“Evet ama önce savaşın bitmesi gerek.” dedi Kolkex. “Bad’in generali insanları rehin tutuyor. Kimse onun ne zaman yeniden harekete geçeceğini bilmiyor.” “Öyleyse onu durdurmalıyız.” dedi Sinek iç çekerek. (s. 60)</p> <p>Sinekler dizlerini büktüler tam yola çıkmaya hazırlandıkları sırada korkunç bir gürültüyle sıçradılar. ... “ASSAM’I TAMAMEN YOK EDİN!” ... “Arkadaşlar!” dedi Hermann Şeker titreyen ön bacaklarını sineklerin omuzlarına koyup iç çekerek. Beni dinleyin. İnsanlar büsbütün çıldırmış! Kaybedecek zamanımız yok. Hemen Fito ve Rel’i bulup şu muhteşem fikri uygulamaya başlamalıyız!” (s. 69),</p> <p>Nehrin ortasında durmuş, Assam’dan kaçıp gizlice Bad’a girmeye çalışan mültecilere yardım ediyorlardı. Onlara şehrin sınırında bekleyen otobüsün yönünü tarif ediyorlar, mültecilerse olanca hızlarıyla koşarak o yana doğru uzaklaşıyorlardı. (s. 70)</p> <p>General bu lanetle çarpılmış! Savaş bitmeli. Artık Assam’da barış hüküm sürecek. (s. 97)</p>
SBS.5	<p>Görünüşe göre Nepalli keşişler nezakette sınır tanımıyordu. Kolkex, onlara akşam yemeğini paylaşmak için yedi sineği davet eden bir keşişten bahsetti. Ayrıca bir grup keşiş, elbirliğiyle boğulmakta olan bir karasineği su bardağından kurtarmıştı. Sinekler adeta cenneti bulmuş gibiydi. Nepalli keşişler belli ki harikulade insanlardı. (s. 22-23)</p>
SBS.6	<p>Keşiş, manastırın altın kapı tokmağına dokunmadan önce avuç içlerini göğsüne götürerek evini selamladı. (s. 56)</p> <p>Yerde oturan keşişleri baştan ayağa inceliyor; içleri geçmeden ya da uykuya dalmadan bacaklarını bağdaş kurar gibi birleştirerek gözleri kapalı, hareketsiz oturularını seyrediyorlardı. Arada bir içlerinden bazıları, bacakları bükülüyken öne doğru eğiliyor, gittikçe yere yaklaşarak neredeyse alınlarını zemine değdiriyorlardı. (s. 56-57)</p>
KÇ.1	<p>Köşedeki büfeden simide benzeyen çok lezzetli bir yiyecek aldılar. (s. 21)</p> <p>Kıvrırcık saçlı çocuk elindeki son dilim mangoyu Ahmet’e uzatırken cevapladı. ... Ahmet’in iştahı kaçtı, elindeki mango dilimini okyanustaki balıklara attı. (s. 33)</p>

KÇ.2	Günlerden bir gün Ahmet'in ülkesinde istenmeyen şeyler oldu. Ahmet, oyuncak bebeğini de yanına alıp evinden ayrılmak zorunda kaldı... Kayığına bindiği gibi yola koyuldu. Hoşça kal güzel evim, hoşça kal güzel hurma bahçeleri, hoşça kal anneciğim. (s. 5)
KÇ.3	Yeni bir ülkeye vardı Ahmet. Gece saçlı bir kız ona selam verdi. Hemen arkadaş oldular. Birlikte oyun oynadılar, güzel yemişler yediler ve aynı dilde şarkılar söylediler. (s. 9) Rengârenk lalelerin ve yel değirmenlerinin olduğu bir ülkeye vardı Ahmet. Balina şeklinde uçurtması olan bir çocukla karşılaştı. Ahmet, çocukla hemen kaynaştı. Yemyeşil tepelerde koştular adeta uçurtmayla yarıştılar. (s. 17) Kızgın kumların üzerinde seke seke yürürken futbol oynayan bir çocuk gördü. Kıvrıkcık saçlı çocuk topu Ahmet'e attı. İkisi güzel kumsalda saatlerce top oynadı. (s. 33) Heybetli gökdelenleri olan ışıl ışıl parlayan bir ülkeye ulaştı Ahmet. Kulelere bakarken biraz başı döndü. Sakince oturabileceği bir yer ararken güneş saçlı bir çocukla karşılaştı. Birlikte parkı gezdiler hatta sonra ağaçtaki sincapları seyrettiler. (s. 29)
KÇ.4	Üzülme, eminim iyi bir yer bulacaksın kalacak, bizim devletimiz, size çok yardım etmiş, gözüm arkada kalmayacak. (s. 9) Boğazı olan güzel bir ülkeye vardı Ahmet. Hayran hayran etrafına bakarken balık tutan mavi gözlü bir çocukla tanıştı. ... "Burası çok güzel, sence bir süre kalabilir miyim?" "Elbette canım, tabii ki kal, zaten milyonlarca misafirimiz var." (s. 13) "Evet, güzel dostum keşke kalsan. Fakat burada kalmanı istemeyenler olabilir. Acaba kendine daha iyi bir yer mi bulsan?" Ahmet aldığı cevaba çok üzüldü, elbette benim de bir evim olacak diye düşündü. (s. 17) Sokakları çok düzenli bir ülkeye geldi Ahmet. (s. 21) "Buralar ne güzeli çok isterdim kalabilmeyi." dedi Ahmet. Yeni arkadaşı elinden tuttu Ahmet'in: Ah! Keşke... Fakat duyduğuma göre başka ülkelerin yardımı olmadan çok zormuş burada kalman... (s. 21) Her yerin bembeyaz karlarla kaplı olduğu bir ülkeye geldi. Pamuk tepelerde bata çıka yürürken kardan adam yapan ponpon şapkalı bir kızla karşılaştı. Birlikte kartopu oynadılar. Uzaktan geçen kocaman boynuzlu geyikleri mutlulukla izlediler. (s. 25) Burada mutlu olurdun eminim ama okula hiç gitmediğin için istemez ki seni öğretmenim. (s. 25) "Benim gidecek yerim yok seninle gelebilir miyim?" diye sordu Ahmet. "Keşke gelebilseydin... Çok güzel kalbin var. Fakat büyüyünce burada sorun çıkarırsın sanıyor, ülkemizdeki insanlar". (s. 29) Uzun süre kürek çektikten sonra sıcak mı sıcak bir ülkeye yanaştı Ahmet. Palmiyelerin, hindistancevizi ağaçlarının ve şipşirin maymunların olduğu kumsalı görünce gözleri kamaştı. (s. 33) Sence burada bana yer var mıdır? ... İstediyim şey mümkün değil maalesef, buraya uyum sağlayamazsın diye düşünüyor herkes. (s. 33) Koskocaman bir okyanusu daha aştı. Pespembe kiraz çiçeklerinin açtığı şirin bir ülkeye vardı. Ağaçların arasında sevinçle yürürken kırmızı elbiseli bir kız dikkatini çekti. Küçük kız, Ahmet'e gülümsedi, kâğıttan yaptığı origamileri gösterdi. Birlikte turna, kuğu, ejderha origamileri yaptılar. (s. 37) "Çok güzel bir gün geçirdim, sence biraz kalabilir miyim?" küçük kız elindeki origami turnayı kenara koydu ve buruk bir sesle cevapladı: Harika olurdu ama buradakiler seni yadırgar, onlara benzemiyorsun diye seninle konuşmazlar. (s. 37) Çocuklar Dolunay anneye ulaştıklarında dünyaya hayretle baktılar. "Sınırlar yok, tüm dünya hepimizin!" diye hep bir ağızdan haykırdılar. "Şimdi büyükleri uyandırma zamanı, haydi dünyaya geri dönelim! Doğan her çocuğun eşit ve özgür olduğunu onlara söyleyelim." (s. 43)
TBK.1	Yeni adada çok balıkçı olduğu için Tarık'ın babası flüt ustası olarak çalışmaya başladı. (s. 28)
TBK.2	Uzak, çok uzak denizlerin orta yerinde, nokta gibi küçücük bir balıkçı adası vardı. Her sabah yusuvarlak, sapsarı bir güneş doğar, masmavi dalgalar sonsuzluğa doğru birbirini kovalardı. Ağaçlar meyve dolu, şelâlerin suyu buz gibiydi. (s. 4)
TBK.3	Tarık ve kız kardeşi Layla bu adada aileleriyle birlikte mutlu bir şekilde yaşıyorlardı. Kimseye ihtiyaçları yoktu. (s. 6)

	<p>Annesi Tarık'a sarılarak "Layla ve ben burada büyükannen ve büyükbaban ile sizlerden haber bekleyeceğiz." dedi. (s. 10)</p> <p>Yeni ada güzel bir adaydı. Ama bir şeyler eksikti. Bu adadaki insanlar hiç gülmüyordu. Sürekli başları ağrıyordu. Tarık kendine arkadaş edinememişti. Kendini yalnız hissediyordu. (s. 18)</p> <p>Babası, Tarık'ı keyiflendirecek bir şey yapmak istedi. Alet kutusunu alıp odasına kapandı ve küçük oğluna bir hediye hazırladı. Akşam olup eve geldiğinde Tarık masanın üzerinde ne görsün? Yepyeni bir flüt. O kadar sevinmişti ki "Flüt çalmayı çok özlemişim!" diyerek babasına sarıldı. (s. 22)</p>
TBK.4	<p>O acelede Tarık çok sevdiği flütünü suya düşürdü. (s. 10)</p> <p>Ağacın altında oturup flütünü çalmaya başladı. O anda hiç beklenmedik bir şey oldu. Bir ses flüte eşlik ediyordu. ... İki kafadar şarkılarına devam ederken birden etraflarının dolmaya başladığını gördüler. Ada halkı ağacın etrafında toplanmıştı ve ilk defa yüzleri gülüyordu. Tarık o zaman bu adada eksik olan şeyi anladı: Müzik. (s. 24-26)</p> <p>Ada halkına gelince Tarık ve ailesinin gelişinden sonra yüzleri güler oldu. Çünkü uzaktan gelen bu yabancılar, onlara müziklerini getirmişti. (s. 30)</p>
TBK.5	<p>Ada halkı Tarık ve babasını kıyıda bekliyordu. Tekne yanaşınca baba ve oğulun kıyıya çıkmasına yardım edip onlara yiyecek ve su verdiler. Başlarına gelenleri sordular. Ada halkı iyi insanlardı. Onlara kalacak bir ev verdiler. (s. 16)</p>
Y.1	<p>Annem, babam, ben ve kardeşim denize çok yakın bir şehirde yaşıyoruz. Yaz aylarında hafta sonu tatillerimizi hep kumsalda geçiririz. (s. 1)</p>
Y.2	<p>Bir kitaptan değişik şehirlerin fotoğraflarını gösterdi annem. Oradaki ilginç ormanları, hayvanları anlattı tek tek. Sonra iç çekerek şöyle dedi: Oraya gideceğiz ve artık korkmadan yaşayabileceğiz. (s. 12)</p>
Y.3	<p>İyice uzaklaşana kadar durmadan koştuk. Sonra birden daha önce hiç görmediğimiz bir adamla karşılaştık. Annem, adama biraz para verdi. Adam bizi sınırın diğer tarafına geçirdi. Çok karanlıktı. Kimse bizi görmemişti. (s. 27)</p>
Y.4	<p>Ne mi oldu? Savaş başladı. Her gün etrafımızda korkunç şeyler olmaya başladı. Çok geçmeden çevremizde kargaşadan başka bir şey göremez olduk. Sanki dünyanın bütün ışıklarını söndürüyorlardı. (s. 4)</p> <p>"Sınırı geçme izniniz yok, geri dönün!" diye bağırdı öfkeli muhafız. Gidecek hiçbir yerimiz yoktu. Üstelik çok ama çok yorgunduk. (s. 21)</p> <p>Bir sürü tanımadığımız insanla beraber küçücük bir tekneye bindik. Sıkış tıkış oturuyorduk ve her gün yağmur yağıyordu. Yol boyunca teknedekilerle birbirimize masallar anlattık. Öyle perili prensesli masallar değildi ama... Denizin altında saklanan ve teknemiz ters döndüğünde bizi yemeyi bekleyen korkunç ve tehlikeli canavarlar vardı bu masallarda. (s. 32)</p> <p>Bu sefer birbirimize başka masallar anlatmaya başladık. Gitmeye çalıştığımız ülkenin yemyeşil ormanlarındaki dans eden iyilik perileri vardı masallarımızda. Bu güzel periler ülkemizdeki savaşı bitirecek tılsımlar vereceklerdi bize. (s. 33)</p>
TA.1	<p>Sıcak yatağımdan kalkmadan annemin kahvaltı hazırlarken çıkardığı tıkrıtları dinledim; ekmek, yoğurt ve o sulu kıpkırmızı domatesleri bahçemizin... (s. 2)</p> <p>Gülüp gönlümüzce sohbet eder, komşularla çay içerdik. Üç bardağı geçmezdik. (s. 6)</p>
TA.2	<p>"Rama uyansana!" diye öterdi horozumuz her sabah. Kendi evimizde yaşıyorduk o zamanlar. (s. 2)</p> <p>Özgürdük oynamakta ve okula gitmekte. Pazardan meyve sebze alırdık özgürce. (s. 6)</p> <p>O zaman büyükbabam Jedo balık tutar, babam tarlada çalışırdı. Annem ipekten atkılar örerdı hem bana hem de oyuncak bebeklerime. (s. 9)</p> <p>Derken savaş gelip kapımıza dayandı. Köyümüzdeki yaşam değişti. Artık hiçbir şey eskisi gibi değildi. (s. 13)</p> <p>Bir gün Jedo, Sami'yle bana "Zamanı geldi." dedi. O insan nehrine karışmanın, bildiğimiz her şeyi geride bırakmanın zamanı geldi. ... Sami'yle bahçemizdeki çiçeklere, keçimize ve yuva dediğimiz toprağa veda ettik. (s. 19)</p>

	Şimdi yeni bir yuvamız var; yeni sesler ve kokularla, güler yüzlü ve yardımsever insanlarla çevrili bir yuva. Acaba bundan sonra hep burası mı olacak evimiz yoksa bir gün geri dönecek miyiz? “Şanslı olanlar” diyorlar bize. (s. 32-33)
TA.3	Küçükken erkek kardeşim Sami, arkadaşlarımız ve ben güneşten kavrulmuş toprakta gülüp oynar, taşların üstünden kumlara zıplardık. (s. 6) Neyse ki hâlâ annemin sıcak kucağı; Jedo’nun bizi sarıp sarmalayan kolları vardı. (s. 13)
TA.4	Babam tarladan dönünce bir süre portakal ağacının altında dinlenir ve atalarımızın hikâyelerini anlatırdı bize (s. 6) Jedo, ahlında özgür olmadığımızı söylerdi. Şarkılarımızı söyleyip dans edemiyorsak ve kendi dualarımızı okuyamıyorsak gerçekten özgür sayılır mıydık? (s. 10) Yakıcı güneşin altında tozlu tarlaları aşarak akan, umudun yön verdiği bir insan seli... Daha iyi bir yer, daha iyi bir yaşam arayan analar, babalar, çocuklar... Yeniden özgür olabilecekleri, gülebilecekleri, özgürce sevip yaşayabilecekleri bir yer arayan yabancılardan oluşan bir nehir. Bombaların düşmediği, insanların bakkala giderken ölmediği bir yer arayan, barışı arayan insanların nehri... (s. 13-14)
TA.5	Sonunda geleceğimize ulaştık. Yeni komşularımız bize kucak açtılar. Seslerini duyuyor ama sözlerini anlamıyordum. Gülümseyişlerini gördüğümde sözlerinin anlamını da kavradım. “Kalın!” diyorlardı. “Burada bizimle kalın. Bundan böyle güvende olacaksınız. Artık savaş yok!” Elleri ne varsa paylaştılar bizimle. Giysi, yiyecek hatta yepyeni bir oyuncak bebek. (s. 29)
TA.6	Dünyanın sonuna dek yürüdük. Oraya vardığımızda denizi gördük. Umut ve dua dalgaları üstüne yelken açtık. Küçük teknemizi döven dalgalar korkuttu beni. Herkes sağ salım karaya varacak kadar şanslı değildi. Yolculuğu denizde sona erenler için dua ettik. (s. 24)

Tablo 5’te sunulan örnek ifadeler incelendiğinde göç, göçmenlik ve mültecilik konulu çocuk kitaplarında çocuğa yönelik kültürlerarası etkileşim unsurlarının örtük iletilerle verilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Kültürlerarası etkileşimi örtük ifadelerle gerçekleştirme gayreti, çocuğun kültürlerarası etkileşim kazanmasına katkı sağlamanın yanı sıra etkin okur kimliği geliştirmesi adına da önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir.

6. Tartışma ve sonuç

Göç ve mültecilik konulu *Savaşı Bitiren Sinek*, *Kayıptaki Çocuk*, *Tarık ile Beyaz Karga*, *Yolculuk ve Taştan Adımlar Bir Mülteci Ailenin Yolculuğu* adlı çocuk kitapları, kültürlerarası etkileşim açısından belirlenen 6 kategori esas alınarak incelenmiştir. *Savaşı Bitiren Sinek* ve *Taşdan Adımlar Bir Mülteci Ailenin Yolculuğu* kitaplarında belirtilen kategorilerin hepsine ilişkin örnek ifadelerle rastlanırken *Kayıptaki Çocuk* ve *Yolculuk* adlı yapıtlarda günlük yaşam, yaşam koşulları, kişiler arası ilişkiler ile değerler, inançlar ve davranışlara yönelik ifadelerin varlığı dikkat çekmektedir. *Tarık ve Beyaz Karga*’da ise günlük yaşam, yaşam koşulları, kişiler arası ilişkiler, değerler, inançlar ve davranışlar ile vücut dili, sosyal gelenekleri içeren örnek ifadelerin varlığı göze çarpmaktadır. Kültürlerarası etkileşimi oluşturan 6 bileşenden kitaplarda en çok yer alan değerler, inançlar ve davranışlar en az vurgulananın ritüeller olduğu görülmektedir. İncelenen kitapların kültürlerarası etkileşim bağlamında zengin bir malzeme sunduğu anlaşılmaktadır. Adı geçen kitapları okuyan çocuğun, belli bir ölçüde farklı konularda kültürlerarası etkileşim becerisi kazanacağı söylenebilir. Kültürlerarası etkileşim unsurlarının edebî bir kurguyla çocuğa sunulmasının; birinin, diğerini/ötekini anlama çabasına önemli katkılar sunacağı ve bu anlamda bir farkındalık oluşturacağı düşünülmektedir.

2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı, 20. yüzyılın en dramatik insani krizi olarak değerlendirilebilir. Mültecilerin, ev sahibi toplum tarafından benimsenip kabul edilme süreci sanıldığı kadar kolay değildir.

Bir kişi, yeni bir topluma girdiğinde kendi kültürüne özgü eylemleri refleksif sergilemektedir ancak bunların her toplumda yer edinmiş evrensel olgular olmadığını; ev sahibi toplumun kendi anlam kodlarına göre düşünüp davrandığını kavraması zamanla gerçekleşmektedir (Aliyev ve Öğülmüş, 2015). Bu durum, ev sahibi toplumla göçmenler arasında birtakım problemlerin yaşanmasına neden olmaktadır. Yakushko'a (2009) göre hem ulusal hem de uluslararası kitlesel göç hareketleri, ev sahibi toplumları rahatsız etmekte ve göçmenlerin dışlanmasına yol açmaktadır öyle ki göçmenler, ev sahibi toplum tarafından "uzaylı" olarak nitelenmektedir (Stephan, 2012). Böyle bir durum toplumda düzensizliklerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Toplumda uyum içinde yaşama ve sağlıklı ilişkiler kurabilme, kültürlerarası etkileşimi gerekli kılmaktadır. Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanında konuyla ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde kavramın kültür aktarımı şeklinde kullanıldığı görülmektedir². Kültür aktarımına odaklanan çalışmaların genellikle ders kitabı ekseninde yapılandırıldığı görülmekte ve bu araştırmalarda ders kitaplarının genel itibarıyla kültürü aktarma noktasında yetersiz kaldığı vurgulanmaktadır (Ökten ve Kavanoz, 2014; Erdem, Gün ve Karateke, 2015; Kalenderoğlu, 2015; Kutlu, 2015; İşcan ve Yassıtaş, 2018). Öğretmenler de ders kitabının, öğrencinin kültür hakkında bilgi edinmesinde önemli bir değişken olduğunu ancak ders kitaplarının bu noktada eksikleri bulunduğunu ifade etmektedir (Göçer ve Morali, 2019; Erdil, 2018). Kültür aktarımı çalışmalarının materyal niteliği ve öğretmen görüşü noktasında yoğunluk göstermesinin temel nedeni, metin odaklı bir dil öğretim sürecinin planlanması, sınıf içi uygulamaların da ders kitabında yer alan metinler üzerinden gerçekleştirilmesi olarak açıklanabilir. Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi, yabancı bir dil öğrenmenin gerekçesini; "Diğer ülkelerdeki bireylerin yaşam tarzlarını, düşünce yapılarını ve kültürel miraslarını daha iyi ve derinlemesine anlayabilmek." şeklinde açıklamaktadır (TELC, 2013). Bu gerekçe, metin seçiminde kültürlerarası etkileşimin yansıtılmasının bir zorunluluk olduğunu vurgulamaktadır (Melanhoğlu, 2017: 163). Bu anlamda Bölükbaş ve Keskin (2010) uygun metinlerle öğrencinin yaşadığı topluma uyum sürecinin hızlandırılabilceğini dile getirmektedir. Dolayısıyla mültecilerin yaşamlarından kesitler sunan metinlerin, öğrenci ve ev sahibi topluma mensup akranı arasında bir kültürlerarası köprü kurabilmesi adına göç ve mültecilik konulu metinlerin önem taşıdığı düşünülmektedir. Çocuğun özdeşim kurduğu, öykündüğü kahramanların yanlış bir tutumu, çocuğun yaşamına yansiyacak bir önbilgiye dönüşebilir. Bu durum, dil öğretim sürecinde istenmeyen olumsuz bir durum, günlük yaşamda ise toplum düzenini bozan bir engel olarak değerlendirilmektedir.

2011'den bugüne Suriyeli mülteciler özelinde gelinen noktada çokkültürlü eğitim ortamlarına duyulan ihtiyaçtan bahsedilmektedir (Akman, 2020; Özcan, 2018; Türkan, Aydın ve Üner, 2016). Çokkültürlülük, kültürel çeşitlilik veya kültürel farklılıkların tanınmasını tanımlamak için kullanılan bir terimdir (Karacabey, Özdere ve Bozkuş, 2019: 384). Çokkültürlü eğitim ile çokkültürlülüğün bir zenginlik olduğu, her kültürün değerli ve biricik görüldüğü ve her kültürün kendine özgü koşullar taşıdığına odaklanması gerektiği söylenmektedir (Polat ve Kılıç, 2013). Bu anlamda göçmenlerin neden olduğu kültürel çeşitlilik, ev sahibi kültüre yönelik bir tehdit olarak algılanmamalı, bir zenginlik olarak görülmelidir (Castles ve Miller, 2008: 409-410). Ancak bu zenginliğin sağlanmasının ön koşulu kültürlerarası etkileşimin sağlanması olarak ifade edilebilir.

Dile dayalı kültürlenme hiçbir zaman tek taraflı değerlendirilemez. Yerel kültür, farklı kültürler ve evrensel kültür öğelerinin karşılıklı etkileşimi bu noktada önem arz etmektedir. Bu etkileşimi sağlayacak yollardan biri de edebî eserlerden faydalanma olarak gösterilebilir (Mert, Albayrak ve Serin, 2013: 72). Bu anlamda küresel bir soruna dönüşen göç ve mülteciliğin kültürlerarası etkileşim boyutunda çocuk

² Aktarım kelimesinin birinin diğeri üzerinde hâkimiyet kurmasını çağrıştırması ve tek yönlü bir iletişimi ifade etmesi bakımından dil öğretimi açısından uygun bir kelime olmadığı düşünülmektedir. Bu nedenle araştırma kapsamında çift yönlü etkileşimi belirten kültürlerarası etkileşim ifadesinin kullanımı tercih edilmiştir.

kitaplarına nasıl yansıdığı yapılan araştırma ile çocuklara, ailelere, öğretmenlere, yazarlara ve her yaşta okura sunulmak istenmiştir. Böylece günlük yaşamda hedef ve kaynak kültürün etkileşimine dayalı davranışlarda kültürün etkisini sezme, hedef ve kaynak kültür hakkında genel bir izlenim edinme, empati becerisini geliştirme gibi kültürlerarası etkileşime dair beceriler geliştirilmiş olacaktır.

Kaynakça

- Akman, Y. (2020). Öğretmenlerin mülteci öğrencilere yönelik tutumları ile çokkültürlü eğitim algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 49, 247-262.
- Aksan, D. (1995). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim*. Ankara: TDK.
- Aliyev, R. ve Öğülmüş, S. (2015). Türkiye'deki yabancı uyruklu öğrencilerin kültürlerarası etkileşim algısının incelenmesi. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 4 (12), 50-71.
- Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. New York: Addison-Wesley.
- APA (American Psychological Association) (2017). Guidelines on multicultural education, training, research, practice, and organizational change for psychologists. <http://www.apa.org/pi/oema/resources/policy/multicultural-guideline.pdf>.
- Aydın, H., Gündoğdu M. ve Akgül A. (2019). Integration of Syrian refugees in Turkey: understanding the educators' perception. *Journal of International Migration and Integration*, 20 (4), 1029-1040.
- Aydin, H. ve Kaya, Y. (2017). The educational needs of and barrier sfaced by Syrian refugee students in Turkey: a qualitative case study. *Intercultural Education*, 28 (5), 456-473.
- Barry, T. ve Stempleski, S. (2013). *Cultural awareness-resource books for teachers*. Oxford University Press.
- Beste, A. (2015). *Education provision for Syrian refugees in Jordan, Lebanon and Turkey Preventing a "Lost Generation"*. UNU-GCM.
- Björgvinsdottir, B. (2019). *Savaşı bitiren sinek*. 7. Basım. Çev. Mahir Ünsal Eriş. İstanbul: Can Çocuk.
- Bölükbaş, F. ve Keskin, F. (2010). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde metinlerin kültür aktarımındaki işlevi. *Turkish Studies*, 5(4), 221-235.
- Brown, I. C. (1963). *Understanding other cultures*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall.
- Bulut, S. (2018). Çocuk edebiyatına sığınanlar: zorunlu göç öyküleri. *OPUS*, 8 (14), 384-410.
- Carvacho, H. vd. (2013). On the relation between social class and prejudice: the roles of education, income, and ideological attitudes. *European Journal of Social Psychology* 43(4), 272-285.
- Castles, S. ve Miller, M. J. (2008). Göçler çağı: modern dünyada uluslararası göç hareketleri. Çev. Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Ceyhan, A. M., ve D. Koçbaş. (2011). *Göç ve c,okdillilik bağlamında okullarda okuryazarlık edinimi (İstanbul, LAS Projesi Türkiye Raporu)*, 1-64. <http://goc.bilgi.edu.tr>.
- Corona, R., Velazquez, E., McDonald, S., Avila, M., Neff, M., Iglesias, A. ve Halfond, R. (2017). Ethnic labels, pride, and challenges: a qualitative study of Latin youth living in a new Latin destination community. *Journal of Ethnic and Cultural Studies*, 4(1), 1-13.
- Çelik, H. K. (2020). *Do teachers' subjective beliefs affect Syrian students' educational outcomes in Turkey?*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ankara.
- Demir, A. ve Açık, F. (2011). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kültürlerarası yaklaşım ve seçilecek metinlerde bulunması gereken özellikler. *TUBAR*, 30, 51-72.
- Demircan, Ö. (2002). *Yabancı dil öğretim yöntemleri*. İstanbul: Der.
- Dilaver, F. (2020). Elazığ'da Suriyeli mülteciler: Elazığ halkının Suriyeli mültecilere bakış açısı üzerine bir araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.

- Emin, N. M. (2016). *Türkiye'deki Suriyeli çocukların eğitimi: temel eğitim politikaları [Educating Syrian Refugees in Turkey and Basic Education Policies]*. Ankara: SETA Publications.
- Erdem, M. D., Gün, M. ve Karateke, B. (2015). İleri seviye için hazırlanan İstanbul yabancılara Türkçe öğretim setinin kültür aktarımı açısından incelenmesi. *International Journal of Language Academy*, 3(1), 8-17.
- Erdil, M. (2018). Türkçe okutmanlarına ve yabancı öğrencilere göre İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitaplarında (A1-A2) kültür aktarımı. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 6(1), 337-357.
- Erdoğan, M. (2015). *Türkiye'de Suriyeliler: toplumsal kabul ve uyum*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi.
- Fishman, J. A. (1980). Bilingualism and Biculturalism as Individual and as Societal Phenomena. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 1, 3-15.
- Genç, D. ve Özdemirkıran, M. (2015). *Local perceptions on Syrian migration to Turkey: A case study of Istanbul neighborhoods*. Turkish Migration Conference 2015 Selected Proceedings. London: Transnational Press London.
- Gökmen, E. M. (2005). *Yabancı dil öğretiminde kültürlerarası edinç*. Ankara Üniversitesi Dil Dergisi, 128, 69-78.
- İşcan, A. ve Yassıtaş, T. (2018). Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarında kültür aktarımı: Yedi iklim Türkçe öğretim seti örneği (B1-B2 düzeyi). *Aydın TÖMER Dil Dergisi*, 3(1), 47-66.
- Jayaswal, S. (2009). Barriers to intercultural communication. *Pragyaan: mass Communication a bi-annual Journal*, 7(1), 12-19.
- Kalenderoğlu, İ. (2015). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan temel düzey (A1, A2) ders kitaplarında kültür aktarımı. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4 (12), 73-83.
- Kanat, K. B., ve K. Ustun (2015). *Turkey's Syrian refugees: toward integration*. Washington, DC: SETA.
- Karacabey, M. F., Ozdere, M. ve Bozkus, K. (2019). The attitudes of teachers towards multicultural education. *European Journal of Educational Research*, 8(1), 383-393.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Karkar M. M. (2020). *Turkish youth attitudes towards syrian immigrants*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.
- Karaoğlu, F. (2007). Yabancı uyruklu öğrencilerde uyuma davranışı: tömer örneği. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kirişçi, K. (2014). *Syrian refugees and Turkey's challenges: going beyond hospitality*. Washington: Brookings.
- Korkmaz, S. (2017). *Çocuk kitaplarında göç ve mültecilik. İyi Kitap Çocuk ve Gençlik Kitapları Dergisi*, 1-3.
- Kutlu, A. (2014). Yabancılara Türkçe öğretiminde kültürün araç olarak kullanımı: Gazi yabancılar için Türkçe öğretim seti örneği (B1-B2 Seviyesi). *K. Ü. Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23 (2), 697-710.
- Kutup Yıldız Kolektifi. (2018). *Tarık ve Beyaz Karga*. 2. Baskı. İstanbul: Sargaga.
- Melanhoğlu, D. (2013). *Kültürlerarası iletişim odaklı yaklaşım*. Yabancılara Türkçe öğretimi el kitabı içinde (ss. 129- 134). Editörler: Mustafa Durmuş ve Alpaslan Okur. Ankara: Grafiker.
- Melanhoğlu, D. (2017). *Dil öğretiminde metin ve metin seçimi*. Uygulamalı Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi-ii içinde (ss. 111- 186). Editörler: Hayati Develi, Cemal Yıldız, Mustafa Balcı, İbrahim Gültekin, Deniz Melanhoğlu. İstanbul: Kesit.
- Melanhoğlu, D. (2020). Çocuk edebiyatındaki kayıp mültecilerin izinde duyarlılık eğitimi. *Türkiyat Mecmuası*, 30 (1), 161-179.

- Mert, O., Albayrak, F. ve Serin N. (2013). Çeviri çocuk kitaplarının kültür aktarımı açısından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1 (3), 58-73.
- Moralı, G. ve Göçer, A. (2019). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kültür paylaşımına yönelik öğretmen görüşleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(4), 1115-1129.
- Mrekajova, E. (2018). *Bir yabancı karşısında etkili kültürlerarası etkileşim imkânlarının değerlendirilmesi (Bursa Uludağ Üniversitesi örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Okçu, S. T., Mizuno, M., Hemels, V. ve Sweet, G. (2018). *Kayıktaki Çocuk*. 3. Basım. Çev. Sevede Tuba Okçu. İstanbul: Timaş.
- Orhan, O. ve Gündoğar, S. S. (2015). Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye etkileri. *Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 195, 2-44.
- Ökten, C. E. ve Kavanoz, S. (2014). Yabancı dil olarak Türkçe öğretimini hedefleyen ders kitaplarında kültür aktarımı. *Turkish Studies*, 9(3), 845-862.
- Özcan, A. S. (2018). Çokkültürlülük bağlamında Türkiye'nin Suriyeli öğrencilere yönelik eğitim politikası. *Pesa International Journal of Social Studies*, 4(1), 17-29.
- Pegrum, M. (2008). Film, culture and identity: critical intercultural literacies fort he language classroom. *Language and Intercultural Communication*, 8 (2), 136-154.
- PIKTES, (2019). *Okul çağındaki Suriyeli çocuk sayısı (Broşür)*. Ankara.
- Polat, I. ve Kılıç, E. (2013). Türkiye'de çokkültürlü eğitim ve çokkültürlü eğitimde öğretmen yeterlilikleri. *YYU Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 352-372.
- Polat, S. Ö. ve Dilidüzgün, Ş. (2015). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde şiir etkinliklerinin kültürel işlevi. *Turkish Studies*, 10 (7), 815-834.
- Ruurs, M. ve Badr, N. A. (2017). *Taştan adımlar bir mülteci ailenin yolculuğu*. İstanbul: Nesin.
- Sanna, F. (2016). *Yolculuk*. 2. Baskı. Çev. Zeynep Sevede. Ankara: Taze Kitap.
- Sercu, L. (2004). Assessing intercultural competence: a framework for systematic test development in foreign language education and beyond. *Intercultural Education*, 15 (1).
- Somuncuoğlu, K. (2019). *Challenges facing the Turkish efl teachers working with students with a migration background: the case of Syrian refugee learners*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Stephan, W. G. (2012). Improving relations between residents and immigrants. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 12 (1), 33-48.
- Tarman, B. ve Gürel, D. (2017). Awareness of social studies teacher can didates on refugees in Turkey. *The Journal of Social Studies Research*, 41(3), 183-193.
- TELC (2013). *Diller için Avrupa ortak öneriler çerçevesi öğrenim, öğretim ve değerlendirme*. Ankara: MEB.
- Tümeğ, D. (2018). *Türk halkının Suriyeli sığınmacı/ mülteci algısı*. Ankara: Türksam.
- Türkan, A., Aydın, H. ve Üner S. S. (2016). Öğretmen adaylarının çokkültürlü eğitime yönelik tutumları ile epistemolojik inançları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 15(1), 148-159.
- Uluç, N. (2003). Anlaşılmaz olan aslında kim. *Pivolka*, 2(9), 3-4.
- Warwick, J. M. (2009). Co-constructing representations of culture in ESL and EFL classrooms: discursive faultlines in chile and California. *The Modern Language Journal*, 93 (1), 30-45.
- Wilson, T. C. (1996). Prejudice reduction of self-selection? a test of the contact hypothesis. *Sociological Spectrum*, 16, 43-60.
- Yakushko, O. (2009). Xenophobia: understanding the roots and consequences of negative attitudes toward immigrants. *The Counseling Psychologist*, 37 (1), 36-66.

Yıldırım, A. ve şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.